

INGEBOEKT

Taal vitaal: Nederlands voor beginners

J. Schneider-Broekmans (tekstboek) & H. Wynands (werkboek); C. Kennedy m.m.v. L. Zylmans & L. Korebrits (Ned. bewerking): *Taal vitaal. Nederlands voor beginners*. Amsterdam/Antwerpen: IntertaaL, 2000.¹

Taal vitaal (TV) is een pas uitgekomen methode voor beginners. Het leek ons interessant om na te gaan in hoever het bepaalde vernieuwingen in het taalonderwijs (zoals *communicatie*, *participatie* en *zelfstandig werken*; zie het artikel van Ann De Schryver in dit nummer) in de praktijk brengt. We bezorgen u eerst echter de nodige gegevens qua doelgroep, opbouw en dergelijke, waarbij we reeds eigen bevindingen toevoegen en ook gebruikmaken van gegevens uit de informatiesessies die *InterL* vorig schooljaar over TV hield.

DOELGROEP EN DOELSTELLINGEN

TV, zo vinden we in de handleiding, is een basisleergang Nederlands voor hoger opgeleide (jong)volwassenen die de cursisten in 60 à 90 lesuren tot een niveau brengt dat nodig is om in alledaagse taalgebruikssituaties te kunnen communiceren. Wat de

gekozen thema's betreft, lijkt de beschrijving van de doelgroep ons grotendeels correct: onderwerpen zoals *wonen* en *beroep* sluiten aan bij de belangstellingssfeer van (jong)volwassenen, waarbij we bij 'jong' dan zouden denken aan 'vanaf 20 jaar'; voor adolescenten/tieners lijkt het boek ons weer niet zo geschikt. Ook de inhoud van de dialogen/teksten en de verzorgde illustraties beantwoorden aan de behoeften van de genoemde doelgroep.

Wat de aangegeven lesuren betreft, menen we dat de makers het aantal onderschat, zeker als ook het werkboek ingezet wordt. Volgens ons heeft die verkeerde inschatting te maken met de invloed van het Duitse origineel waarvan dit lesboek vertrokken is (*Niederländisch für Anfänger*, uitg. Max Hueber Verlag). Volgens de uitgever werd het boek weliswaar zo grondig aangepast dat alleen het basisconcept nog bewaard gebleven is, maar de invloed van de Duitse achtergrond is duidelijk merkbaar in de wel bijzonder snelle vordering. Een Duitstalige zal misschien weinig moeite hebben om de

zin *Ik ben geboren in een dorpje vlakbij Gent, maar ik woon nu in Antwerpen* (les 1, eerste dialoog) voldoende te begrijpen om de dialoog aan de juiste foto te kunnen koppelen. Een Burkiniese die in Ouagadougou Nederlands begint te leren, heeft volgens ons heel wat meer aanbod nodig voordat deze oefening zonder een al te hoge frustratiedrempel mogelijk wordt. Wij zouden er daarom eerder voor pleiten TV bij valse beginners te gebruiken en in het geval van groepen waarin veel nationaliteiten vertegenwoordigd zijn, zelfs pas op post-beginnersniveau: de (té?) snelle start vormt dan een grondige herhaling.

OPBOUW

In het *tekstboek* is elke les opgebouwd rond een thema. Dezelfde onderdelen komen steeds terug. Via het onderdeel **BASISWOORDEN** wordt de belangrijkste woordenschat bij het hoofdthema van de les geïntroduceerd. Meestal gebeurt het aanbod via tekeningen en foto's. Er volgen receptieve en soms ook al productieve oefeningen bij de basiswoorden. In het onderdeel **AANDACHT VOOR** worden in dialogen of teksten bepaalde taalhandelingen aangeboden. Hierbij horen vaak lees- of luisteropdrachten en verdere woordenschatoefeningen. In **EEN STAPJE VERDER** wordt de leerstof verdiept en geoefend, vooral via productieve woordenschatoefeningen en rollenspelen of andere opdrachten die tot interactie leiden. Het onderdeel **EXTRA** biedt vervolgens wat de naam ervan zegt: meer oefeningen op woordenschat (soms ook extra woordenschat), meer spreekoefeningen, oefeningen die vragen naar persoonlijke ervaringen, aandacht voor schrijfvaardigheid. In **NEDERLAND-ANDERLAND** staan informatieve, actuele teksten over Nederland en één over Vlaanderen. De docentenhandleiding geeft suggesties om hiermee op verschillende manieren te werken (voorspellend lezen, *fun-reading*,...). Elke les eindigt met een **SAMENVATTING**:

kaders met grammaticale informatie en belangrijke uitdrukkingen. Helemaal achteraan in het boek staan ten slotte woordenlijsten per les met vertalingen.

In het *werkboek* vind je per les eerst een gedetailleerde grammaticale uitleg, daarna volgen nog oefeningen: op grammatica, op de vier vaardigheden, op uitspraak. Ook worden hier leertips voor de studenten opgenomen. Een aantal tests en appendices vervolledigen het werkboek: een uitspraakoverzicht; een lijst met onregelmatige werkwoorden; een lijst van grammaticale begrippen met hun vertaling in het Engels, Frans, Duits en Spaans, alsook een voorbeeld; een sleutel, met onder andere ook de transcripties van luisterteksten; een grammatica- en zaakregister.

Uit deze beschrijving van de opbouw van tekst- en werkboek blijkt één ding al duidelijk: TV biedt een ruim arsenaal aan (oefen) materiaal voor de vier vaardigheden. Hier mag ook meteen aan toegevoegd worden dat de lay-out bijzonder verzorgd is en dat het tekstboek sprankelend oogt.

HOE NIEUW IS NIEUW?

COMMUNICATIE

Er mag zonder meer gesteld worden dat communicatie centraal staat in TV. De dialogen en teksten van de basisleerstof zijn opgebouwd vanuit voor de doelgroep relevante taalhandelingen. De methode biedt talrijke oefeningen aan die de interactie tussen de studenten bevorderen. Er wordt in tweetallen of in groepjes gewerkt die daarna verslag moeten uitbrengen aan de klas. Het docentenboek noemt een aantal voordelen op van deze werkwijze (p. 14) waaruit blijkt dat de auteurs weten waarover ze het hebben. Verder wordt gebruikgemaakt van informatiekloven (bijvoorbeeld door studenten twee verschillende prenten te geven en

verschillen te laten zoeken of elkaars prenten te laten aanvullen). De informatiekloof die automatisch aanwezig is in een multiculturele klas met uiteenlopende interesses, wordt ook in functie van interactie gebruikt door studenten naar hun eigen mening te vragen en naar verschillen met hun eigen land. De opdrachten in het tekstboek zijn meestal functioneel. Kortom: voor dit punt scoort TV hoog.

TAAKGERICHTHEID

De taakgerichte aanpak is de meest recente stap in de ontwikkeling naar steeds communicatiever taalonderwijs (zie het artikel van Ann De Schryver in dit nummer). In de docentenhandleiding van TV lezen we de volgende zin: *TV combineert een functionele, taakgerichte opzet met een gestructureerde aanpak* (p. 5). Wij menen echter te mogen zeggen dat TV niet taakgericht werkt. Er worden wel zinvolle taken/opdrachten gegeven, maar daarmee is je methode nog niet taakgericht... Er wordt in TV immers nog sterk vanuit elementen naar gehelen toegewerkt in plaats van omgekeerd. Dit blijkt reeds uit de beschrijving van de opbouw van het tekstboek: elke les begint met woordenschat en met oefeningen daarbij. De student moet dus eerst bepaalde elementen verwerken, voor er naar een dialoog of tekst overgegaan wordt. Het kan zeker positief genoemd worden dat de elementen van waaruit gewerkt wordt, de semantische elementen zijn en niet de grammaticale, maar het blijft werken van de delen naar het geheel. Dat belet niet dat TV vrij ver zit op de communicatieve schaal, zoals we hiervoor reeds aangaven.

AUTONOMIE

In de docentenhandleiding wordt gezegd dat TV *in ruime mate gelegenheid tot zelfwerkzaamheid van cursisten* geeft (p. 4). Nu kan een dergelijke zin tegenwoordig natuur-

lijk niet meer ontbreken in een handleiding, als de auteurs willen dat ze ernstig genomen worden. De vraag blijft dan in hoeverre die uitspraak ook echt waargemaakt wordt. We hebben eerlijk gezegd de indruk dat TV vrij oppervlakkig blijft op dat gebied. De docentenhandleiding doet het al een beetje vermoeden: de zelfwerkzaamheid volgt volgens de auteurs namelijk uit het feit dat in het werkboek de grammaticale uitleg, tests en de sleutel opgenomen zijn. Ten eerste kan men zich ernstig vragen stellen bij de mate waarin die grammaticale uitleg door de studenten zelfstandig verwerkt kan worden (zie ook verder). Ten tweede is het opnemen van een sleutel niet meer dan een stap(je) naar zelfstandig werken en dan hangt veel nog af van hoe er met die sleutel omgegaan wordt. TV neemt ook leertips op en de docentenhandleiding besteedt bovendien wat uitgebreider aandacht aan de dingen die je je cursisten op dat vlak moet proberen bij te brengen. Dat is op zich zeker positief, maar de woorden *in ruime mate* in bovenstaand citaat, lijken ons toch overdreven. Het lijkt een beetje om snelle ingrepen achteraf te gaan (de sleutel was er waarschijnlijk sowieso, wat kadertjes met leertips zijn vlug toegevoegd), die waarschijnlijk eerder vanuit commerciële motieven ingegeven zijn dan vanuit een echte bekommernis om op dat vlak vernieuwend te werken.

Te streng willen we echter ook weer niet zijn in onze beoordeling. TV bevat namelijk voor woordenschat vaak oefeningen waarbij aan de studenten gevraagd wordt welke woordenschat volgens hen bij een bepaald thema nog ontbreekt (bijvoorbeeld tekstboek p. 100, thema *wonen en inrichting*: *Welke andere meubels horen er nog bij?*). Hierbij wordt een sterk beroep gedaan op de persoonlijke inbreng van de studenten en dat betekent dat ze in zekere mate mee bepalen wat er geleerd moet worden. Hoewel we de docent willen waarschuwen voor de 'thematische val' die deze werkwijze met zich mee kan brengen (dat wil zeggen over-

dreven volledigheid qua woordenschat bij een thema), vinden we die oefeningsoort een positief punt van TV op het vlak van autonomie. Bovendien bevordert ze ook de interactie tussen de studenten.

DE ROL VAN GRAMMATICA

Een laatste punt onder *Hoe nieuw is nieuw?* is de rol van grammatica in TV. Ook nu citeren we eerst uit de docentenhandleiding: *Het behandelen van grammatica is in TV geen doel op zich, maar steeds gebruiksggericht. [...] Het past dus niet binnen de opzet van deze leergang om in onderwijstijd uitgebreide grammaticale exposés te geven* (p. 6). Dat kunnen we alleen maar toejuichen: grammatica als middel in plaats van als doel is een goede stap vooruit op de vernieuwingschaal. Elementen die bevestigen dat TV niet in eerste instantie grammaticaal werkt, is het feit dat de grammatica cyclisch opgebouwd is (het persoonlijk voornaamwoord wordt bijvoorbeeld over twee thema's gespreid, waarbij het meest relevante eerst komt) en dat grammaticaal 'moeilijke' dingen niet uitgesteld worden als ze functioneel gezien snel nodig zijn (bijvoorbeeld het gebruik van *er* als voorlopig onderwerp; jammer genoeg geldt dit niet voor *omdat*: pas in les 10 gaat men werken rond 'argumenten geven').

We waren op het gebied van grammatica na deze eerste indruk dan ook bijzonder onaangenaam verrast toen we het werkboek inkeken. Niet alleen begint elke les daar met een grammaticaal overzicht, maar ook wordt er bijzonder gedetailleerde terminologie gebruikt. Wat moet een student Nederlands (we hebben het hier niet over de enkeling die ook linguïstisch gevormd is) met dingen als *inversie: het subject na het verbum finitum* (p. 8) en *coördinerende en subordinerende conjuncties* (p. 88)? Dat er voor Latijnse termen gekozen wordt in plaats van voor de Nederlandse valt nog te verdedigen vanuit de diversiteit van de doelgroep, maar

wij vinden het ingaan tegen alle vernieuwingen op gebied van grammatica en didactiek dat er dergelijke terminologie in TV opgenomen is. De grammaticale uitleg in het werkboek mag dan optioneel zijn, dat er op een dergelijke uitgebreide en verbale manier met grammatica omgegaan wordt, heeft ons globaal positief oordeel over TV een flinke deuk gegeven. Nergens wordt er iets gezegd over andere manieren dan voorbeeldzinnen om grammaticaregels te visualiseren (met woordkaartjes, *body grammar* enz.), nergens een poging om de terminologie te vereenvoudigen of om het functionele te onderscheiden van het zinloze.

We krijgen hier weer de indruk van een kunstmatige ingreep: de auteurs weten duidelijk dat grammatica als doel niet meer kan. Ze zetten alle grammatica dus apart en bestempelen ze als optioneel, wat dan trouwens net zo goed via een goed grammaticaal handboek Nederlands voor anderstaligen zou kunnen gebeuren.² Daardoor oogt TV vernieuwender dan het eigenlijk is. Wat blijkt als we wat nader naar enkele andere dingen kijken? De docentenhandleiding doet onder andere volgende vrij dubbelzinnige uitspraak: *grammatica plaveit de weg naar communicatie* (p. 6). Dit beeld wekt toch sterk de indruk dat de auteurs vinden dat je eerst grammaticale steentjes moet leggen voor je kan communiceren. Zeker een deel van de teksten in TV is niet vanuit functionele noden geschreven, maar vanuit grammaticale elementen (bijvoorbeeld *er* als voorlopig subject in de teksten over het huis op p. 102). Ook worden bepaalde teksten enkel grammaticaal uitgewerkt (bijvoorbeeld *Onderstreep het passivum in deze artikelen* (p. 159); er gaat geen enkele inhoudelijke vraag vooraf aan deze opdracht...). Verder zijn de meeste 'schrijf oefeningen' in TV spraakkunstoefeningen (bijvoorbeeld een tekst in het imperfectum herschrijven), slechts een minderheid is echt op schrijfvaardigheid gericht. Ten slotte wijzen we er ook op dat in de samenvattingen achteraan bij elke les de grammaticale overzichten

altijd veel meer ruimte innemen dan de belangrijke uitdrukkingen. Dat kan op zijn minst vreemd genoemd worden in een lesboek dat zichzelf 'functioneel' en 'taakgericht' noemt.

Globaal een negatieve beoordeling dus wat de uitwerking van grammatica betreft. Toch willen we ook hier ons standpunt milderen. Je kan met TV werken zonder de grammaticale uitleg van het werkboek. TV is inderdaad functioneel en communicatief (zie boven). Misschien moeten we het feit dat de grammatica toch zo uitgebreid opgenomen is, zien als een toegeving aan meer traditioneel werkende leerkrachten. Die zullen dan hopelijk daardoor TV wél gaan gebruiken, waar ze andere functionele methodes misschien sneller opzij zouden leggen. En zij zullen dan hopelijk gaandeweg toch iets meepikken van het communicatieve in TV en zo juist minder traditioneel/grammaticaal gaan werken.

ANDERE POSITIEVE PUNTEN

Om ons globaal standpunt niet te laten beïnvloeden door het negatieve oordeel in verband met grammatica, beëindigen we deze bespreking graag met een hele reeks positieve punten van allerlei aard. Inderdaad, onze negatieve kritiek betreft verder eigenlijk alleen enkele technische schoonheidsfoutjes (bijvoorbeeld de slechts gedeeltelijk afgedrukte p. 24 in de docentenhandleiding), voor Vlaanderen de erg Noord-Nederlandse uitspraak op de cd's³ en – fundamenteeler wel – het gebrek aan informatie over België en trouwens ook over andere landen. Veel leerkrachten in Vlaanderen zullen terughoudend reageren als ze zien dat Vlaanderen – op hier en daar een zinnetje in een dialoog na – enkel aan bod komt in les 10, onder de titel *Ik heb trek in patat*. Maar goed, we zouden het positief houden... Hieronder dus nog een aantal

punten die ons globaaloordeel over TV zeker positief maken, naast de reeds besproken aandacht voor communicatie en interactie.

TOEPASSEN VAN

BELANGRIJKE TAALDIDACTISCHE PRINCIPES

TV werkt op heel wat gebieden volgens de recente taaldidactiek:

Van receptief naar productief

Er wordt consequent van receptief naar productief gewerkt, wat vooral bij woordenschat tot een heel degelijke opbouw leidt (aanbod, receptief oefenen, productief oefenen).

Meer aandacht voor de mondelinge vaardigheden

Spreek- en luistervaardigheid krijgen meer aandacht dan lees- en schrijfvaardigheid, het mondelinge is belangrijker dan het schriftelijke.

Goede luister- en leesdidactiek

Er is aandacht voor luister- en leesstrategieën. Er worden (meestal) zinvolle luister- en leesopdrachten gegeven: vragen die gericht doen luisteren/lezen. Ook wordt er voor lezen aandacht besteed aan het gebruik van manieren om zicht op de inhoud van een tekst te krijgen voor je begint te lezen (voorspellend lezen; zie bijvoorbeeld docentenhandleiding p. 11). Verder wordt een deel van de luister- en leesteksten gevormd door authentiek materiaal en wordt er een onderscheid gemaakt tussen lezen met begeleiding en *fun-reading* (docentenhandleiding p. 11).

Didactisch verantwoorde uitwerking van woordenschat

Woorden worden nooit los aangebracht, maar wel in woordvelden. In de docentenhandleiding worden er veel zinvolle didactische suggesties gedaan in verband met woordenschatonderwijs: *associëren*, *een*

woordenweb opstellen en creatieve woordweergave (een bijzonder fris idee) zijn maar enkele voorbeelden (p. 15 e.v.). Ook de combinatie *taal en beweging* (TPR=Total Physical Response) wordt vermeld (p. 25).

veel goede uitleg bij bepaalde didactische principes, geeft creatieve suggesties en geeft ons de indruk dat de auteurs in hun lespraktijk wel degelijk vernieuwend en communicatief werken.

AANDACHT VOOR INSTRUCTIETAAL

Wij waren blij vast te stellen dat TV expliciet aandacht besteedt aan instructietaal. Zo geeft de docentenhandleiding tips om bepaalde communicatieproblemen die met het klasgebeuren zelf te maken hebben op te lossen in het Nederlands (p. 25). De woordenlijsten per les (achteraan in het tekstboek) bevatten ook woordenschat die niet uit de dialogen en dergelijke komt, maar wel uit de instructies bij de oefeningen (bv. les 1: *invullen; wat hoort bij elkaar?*).

DE DOCENTENHANDLEIDING

Hoewel de tips per les in de docentenhandleiding wat te summier zijn, is het algemene deel zeker lezenswaardig. Het bevat heel

BESLUIT

TV mag bestempeld worden als een lesboek NT2 dat heel wat vernieuwingen in de praktijk brengt, met als uitgesproken positief punt de aandacht die gaat naar communicatie en interactie en dit ondanks de dubbelzinnige rol die grammatica speelt. De meest recente stap op de communicatieve schaal, namelijk taakgericht werken, is nog niet gezet, maar het woord *vitaal* in de titel van het lesboek is absoluut terecht. We vermoeden en hopen dat er veel mee gewerkt zal worden, zeker in Nederland, maar omwille van de didactische uitwerking ook in Vlaanderen. In beide landen lijkt de methode ons meer geschikt op post-beginnersniveau dan bij echte beginners.

Ann De Schryver, Goedeke Kerkels, Jes Leysen & Frédérique Ruymen
p/a Universiteit Antwerpen (UIA), Departement Didactiek & Critiek
Universiteitsplein 1, 2610 Wilrijk
ann.deschryver@uia.ua.ac.be

Noten

- 1 'Taalitaal' bestaat uit de volgende onderdelen: tekstboek (239 p., 1.036 BEF); werkboek (228 p., 798 BEF); cd tekstboek en cd werkboek (798 en 722 BEF); set werkboek en de erbij horende cd kosten 1.378 BEF; docentenhandleiding (78 p., 551 BEF). Het vervolg 'Taal totaal' zal verschijnen in het eerste kwartaal van 2001.

BESTELADRES VOOR VLAANDEREN: Boekhandel InterL, Schuttershofstraat 43, 2000 Antwerpen, tel. (03)220 65 00, fax (03)220 81 86, E-MAIL interl@intertaal.nl

2 We denken bijvoorbeeld aan:

- Backx, J. e.a.: **Grammatica in gebruik. Nederlands voor anderstaligen. Leer- en oefenboek.** Amsterdam/Antwerpen: Intertaal, 1995.
[Van dezelfde uitgever als 'Taal vitaal' en beter dan de grammatica-onderdelen in het werkboek van deze methode.]
- De Bakker, I. e.a.: **Nederlands in hoofdlijnen. Praktische grammatica voor anderstaligen.** Groningen: Wolters-Noordhoff, 1994.
[Theorieboek, oefeningenboek en docentenhandleiding.]
- Fontein, A.M. & A. Pescher-ter Meer: **Nederlandse grammatica voor anderstaligen.** Utrecht: Nederlands Centrum Buitenlanders, 1993 (2e uitgave, 1ste uitgave 1985).
[Naslagwerk voor leerkrachten.]

3 Op één van de informatiesessies over TV zei de uitgever dat er van de uitspraak oefeningen geen versie voor Vlaanderen overwogen wordt, omdat de grootste markt voor taalmethodes Nederlands voor anderstaligen nog steeds in Nederland ligt. Met die redenering zet je een wel bijzonder ongelukkige vicieuze cirkel in gang...

Het pomphuis van de 21ste eeuw

Roger Jacobs & Jef van Doorslaer: *Het pomphuis van de 21ste eeuw. Educatie in de actieve welvaartsstaat.* Berchem: EPO, 2000, 211 p. (ISBN 90 6445 170 2)

In *Het pomphuis van de 21ste eeuw* maken Roger Jacobs & Jef van Doorslaer, respectievelijk educatief medewerker en coördinator van het Centrum Basiseducatie Hasselt, een kritische analyse van de rol van (volwassenen)educatie in de actieve welvaartsstaat – onze versie van het neoliberale model. Hoewel het boek eerder is toegespitst op de sector basiseducatie, en daarbinnen op de alfabetisering, is het verplichte lektuur voor iedereen die bij onderwijs betrokken is. Zeker mensen die actief zijn in de sector NT2, die meer en meer genoemd

wordt in verband met de *employability* van de cursisten, kunnen er veel interessante inzichten in terugvinden.

De opbouw van het boek is glashelder. In een eerste deel beschrijven de auteurs de evolutie die het NT1-discours (alfabetisering van volwassen analfabeten) de jongste dertig jaar heeft ondergaan. Na de herontdekking van het analfabetisme in de jaren '70 volgden een hele reeks vrijwillige initiatieven waarin alfabetisering zeer eng werd opgevat. Na korte tijd vinden deze initiatieven